Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia:
VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Vates-säätiö kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta. Vates-säätiö sr on vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistävä asiantuntijaorganisaatio. Säätiön näkökulma on erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden, kuten vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten henkilöiden työllistyminen, työssä pysyminen ja työllistymismahdollisuuksien edistäminen tulevaisuuden Suomessa.

Yleistä

Selonteossa vahvistetaan mm. vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista selonteossa käsitellyillä aloilla. Erityisesti digitalisaation ja tiedonvälityksen kehittyminen kaikkien ryhmien saavutettavaksi vahvistaa oikeuksien toteutumista ja toteuttaa YK:n vammaissopimuksen, erityisesti TSS-oikeuksien, sisältöjä. Digitalisaatio mahdollistaa työpaikkojen monimuotoisuuden, mikäli työnantajat osaavat käyttää välineitä monipuolisesti.

Vammaisten henkilöiden osallisuus

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma korostaa vammaisten henkilöiden osallisuutta muuttuvassa toimintaympäristössä sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta muiden oikeuksien toteutumisen edellytyksenä. Ohjelman valmistelussa vammaisjärjestöt korostivat muun muassa vammaisten henkilöiden eriarvoisen kohtelun poistamista työelämässä sekä sosiaaliturvan riittävää tasoa.

Yhteiskunnallisen osallisuuden lisääntyminen vahvistaa yksilöiden identiteettiä ja kiinnittymistä yhteiskunnan eri toimintoihin. Erityisen tärkeänä voidaan pitää osallisuuden tunteen merkitystä työelämään integroitumiseen. Osallisuuden vahvistamisen keinoja on monia, mutta selkeästi yksi tämän ajan tärkeimmistä välineistä on digiosallisuuden mahdollistaminen. Tämä edellyttää riittäviä digitaalisia taitoja.

Selonteossa nostetaan viisaasti esille seikka, että yksityisillä yrityksillä on keskeinen asema uuden teknologian kehittämisessä sekä sosiaalisen median palvelujen tarjoajana. Julkisen keskustelun tulee viedä palveluja siihen suuntaan, että myös vammaisten henkilöiden on mahdollista käyttää uutta teknologiaa täysimääräisesti omissa toimissaan, erityisesti työtehtävissä. Tämä merkitsee saavutettavuudelle erityisiä vaatimuksia. YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet, mukaan lukien huolellisuusperiaate, ohjaavat yritysten toimintaa myös sähköisissä tietoverkoissa. Näissä tuotettavien palveluiden saavutettavuuteen on edelleen kiinnitettävä huomiota.

Koulutus

Selonteossa todetaan, että vammaisten henkilöiden taloudellinen tilanne ja yhteiskunnallinen asema ovat edelleen erittäin heikkoja useimmissa YK:n jäsenvaltioissa. Useimmissa maissa vammaiset naiset ja tytöt jäävät julkisten palvelujen, kuten opetuksen, ulkopuolelle. Vaikka Suomessa tilanne onkin keskimääräistä parempi, on hyvä, että erityisesti koulutuksen yhdenvertaisuuteen kiinnitetään huomiota. Selonteossa todetaan, että TSS-oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaan alkeisopetuksen jälkeinen opetus on käytettävissä olevin keinoin tehtävä asteittain yleisesti saavutettavaksi ja mahdolliseksi kaikille. Vammaisten nuorten koulutuspolkuja tulee edelleen joustavoittaa kohti avoimia työmarkkinoita. Vapaus valita koulutusala ja koulutuspaikka voivat toteutua, mikäli oppimateriaalit ovat kaikille saavutettavia. Yhden erinomaisen keinon tähän antaa juuri digitalisten menetelmien kehittäminen ja käyttöönotto.

Vastikään lausunnolla ollut työryhmän raportti Saavutettavuuskirjasto Celiasta (ehdotuksesta hallituksen esitykseksi laiksi näkövammaisten kirjastoa koskevan lain uudistamisesta) on yksi hyvä esimerkki julkisen toimijan toimenpiteistä digitaalisen osallisuuden vahvistamiseksi ja mm. jatkuvaan oppimiseen kannustamiseksi.

Työelämän saavutettavuus

On päivänselvää, että vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistää työvoimapalveluiden ja työelämän saavutettavuus. Suomessa on lainsäädännöllisiä keinoja mm. työpaikan mukauttamiseksi ja työelämän esteettömyyden saavuttamiseksi. Vaikka selonteossa ihmisoikeuksien digitalisaatiota ei osoiteta suoraan työelämän saavutettavuuteen, voidaan huomata, että trendit näkyvät työelämässäkin.

”Nopeasti kehittyviä aloja ovat olleet muun muassa koneoppiminen, analytiikka, lohkoketjut, pilvipalvelut ja ihmisten ajattelutapoja muuttavat kognitiiviset teknologiat.” Kaikkien em. esiin nostettujen nopeasti kehittyvien alojen käytännöt ovat myös vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden saavutettavissa ja käytettävissä selkein saavutettavuuskäytännöin ja jo suunnitteluvaiheessa tiedostetuin monimuotoisuusratkaisuin.

Työelämän monimuotoisuus

On tärkeää, että työelämän monimuotoisuuden edistämisen yhteydessä puhutaan myös osatyökykyisten henkilöiden työllistämisen mukanaan tuomista mahdollisuuksista työyhteisöjen monimuotoisuuteen. Työelämän monimuotoisuus mm. yrityksissä koskee niin vähemmistökieliryhmiä, vammaisia henkilöitä kuin maahanmuuttajia. Kaikilla monimuotoisuutta edistävillä toimilla puretaan eriarvoisia rakenteita ja lisätään yhteiskunnan resilienssiä sekä autetaan osaltaan saavuttamaan Suomen hallituksen asettama tärkeä työllisyystavoite.

Suomi on sitoutunut tukemaan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista kaikilla elämänaloilla. Tässä yhteydessä korostamme erityisesti ihmisoikeuspoliittisen selonteon kirjausta vammaisten henkilöiden oikeudesta yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen, esteettömyyteen, saavutettavuuteen ja syrjimättömyyteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Nämä asiat koskevat täysimääräisinä myös vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työl-

listämisen tukitoimia ja toimia työpaikoilla monimuotoisuuden hyväksymiseksi ja mahdollistamiseksi. Positiivisen erityiskohtelun käyttöönotto on usein kiinni tiedosta, tahdosta sekä valitettavan usein asenteista.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa maaliskuun alussa valmistunut mietintö Työkanava Oy:n perustamisesta on yksi askel lisää matkalla kohti monimuotoisempaa työelämää.

Eduskunnan lakivaliokunnalle tekemässään esityksessä Vammaisfoorumi nosti esille, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle tulee antaa toimivalta määrätä hyvitys kielletystä syrjinnästä kaikilla elämän alueilla eli myös työelämää koskien. Vates-säätiö kannattaa Vammaisfoorumin esitystä.

> *”Nykylain mukaan hyvitystä pitää vaatia vastapuolelta yleisessä tuomioistuimessa. Esimerkiksi yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävät työsyrjintäasiat koskevat lähtökohtaisesti vain sukupuoleen tai terveyteen liittyviä syrjintäperusteita, mutta eivät vammaisuuteen liittyvää syrjintäperustetta. Vammaisten ihmisten työsyrjintä painottuu tietojemme mukaan rekrytointisyrjintään eikä varsinaisesti työelämään sisälle päässeiden tilanteisiin.”(Vammaisfoorumi 24.2.2022, Eduskunnan lakivaliokunta)*

Muuta huomioitavaa

Ihmisoikeuspoliittisen selonteon käsittely tässä hetkessä, kun Euroopassa on käynnissä ihmisoikeuksia polkevia sotatoimia, on ajankohtaisesti äärettömän tärkeää. Ihmisoikeuksien merkitys nousee vahvasti konkreettiselle tasolle ja selonteon yksittäiset asiakokonaisuudet – mm. ihmisoikeudet EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan olennaisena osana, oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen ja vahvistaminen, kansainvälinen toiminta haavoittuvimpien väestöryhmien puolesta ja sosiaalinen turvallisuus ja oikeudenmukaisuus osana kestävää kehitystä – tuovat esiin Suomen vahvan sitoutumisen ihmisoikeuksien vahvistamiseen ja tukemiseen.

Selontekoon sitoutuminen ja sisältöjen painokas esilletuominen sekä toimijakentän sitouttaminen toimenpiteisiin on erityisen tärkeää juuri tässä ajassa. Vates-säätiö sr pitää ihmisoikeuspoliittisen selonteon sisältöjä tärkeinä ja monilta osin vahvistettavina.

Helsingissä 7. päivänä maaliskuuta 2022

Jaana Pakarinen
Toimitusjohtaja
Vates-säätiö sr.